

Kudarcc vagy sikertörténet? A Pragmatica Sanctio szerepe a Habsburg Monarchia stabilizációjában

Molnár Dániel

DE, jogász osztály, IV. évfolyam

molnardani02@t-online.hu

Témavezető: Dr. habil. Balogh Judit egyetemi docens (DE)

Bevezető gondolatok

Két évvel ezelőtt a Pragmatica Sanctio elfogadásának 300 éves jubileuma jelentős mértékben megmozgatta a múltkutatók közösségét: az ország egyes egyetemén emlékkonferenciákat tartottak, valamint megjelent több új tanulmány is e témakörben. Ennek köszönhetően e jogforrás történeti kérdéseinek vizsgálatát évtizedek után ismét napirendre vették a jogtörténet- és az általános történettudomány képviselői. A Pragmatica Sanctio történeti szempontú analízisének aktualitása azonban korántsem csupán egy évfordulóból fakad. Meggyőződésem szerint egy téma tudományos szempontból mindaddig aktuálisnak tekinthető, amíg vannak ahhoz kapcsolódó olyan problémák vagy kérdésfelvetések, amelyek megoldását, megválaszolását az eddigi kutatások elmulasztották, vagy olyan összefüggés(rendszer)ek, amelyek még nem kerültek megvilágításra. A Pragmatica Sanctio kapcsán számos kérdést, összefüggést ilyennek ítélek, ideértve mindennekelőtt a Pragmatica Sanctio jogforrási jellegének és a „Habsburg Monarchia” államszerkezetében betöltött jelentőségének problematikáját, nem utolsósorban a Habsburg-ház hatalmi súlypontváltozásában játszott szerepét. Noha a jogtörténészeket elsősorban a jog, illetve jelen esetben a magyar történeti alkotmány múltjának egyes aspektusai érdeklik, számukra is megkerülhetetlen a releváns általános történeti tudás ismerete. Üdvözlendő, hogy egyre több jogtörténész törekszik arra, hogy kutatómunkája során adaptálja a történettudomány legújabb kutatási eredményeit, ugyanakkor e téren jelentős előrelépés egyelőre nem valósult meg. A jogtörténeti és az általános történeti tudás között továbbra is nagy a távolság, amelynek felszámolásáért feltétlenül érdemes tenni. Saját kutatásaim során alapvető jelentőségű módszertani megfontolásnak tartom a két ismeretanyag közelítését, ötvöztetését. Ezért tanulmányomban a Pragmatica Sanctióval összefüggő jogtörténeti tudást azoknak a hatalompolitikai okoknak a vázolásával igyekszem bővíteni, amelyek e jogforrást életre hívták. Ezek jelentős része jellemzően a témát ismerő jogtörténészek számára sem idegen, mégis szükségesnek tűnik részletesebben vizsgálni e kérdéskört, mint ahogyan azt eddig a jogtörténet-tudományban tették. Írásomat reményeim szerint ugyanakkor a történészek is haszonnal forghathatják majd, amely hozzásegíti őket annak megértéséhez, hogy a Pragmatica Sanctio miért tekinthető sikertörténetnek. A hazai történetírás ugyanis eladdig

elmulasztotta azt, hogy éles különbséget tegyen a Pragmatica Sanctio politikai és jogi vetülete között, ennél fogva azt is, hogy diverzifikáltabban értékelje e jogforrás történeti jelentőségét. A Pragmatica Sanctio politikai célját és oldalát alapvetően az jelentette, hogy a „Habsburg Monarchiát”, mint nagyhatalmi konstrukciót az európai hatalmi politika terepén konzerválja a nőági trónöröklés európai uralkodók általi elismerésével. Ez azonban inkább politikai, kevésbé jogi kötelezettséget rótt rájuk, aminek a betartása saját tisztességüktől függött, s ha érdekeik kívánták, bármikor felrúgták e megállapodást. Ezzel a bécsi udvarban is tisztában voltak (Herre, 2001. 30.), ennek ellenére mégsem törődtek azzal, hogy hogyan *szerezzenek érvényt* a Pragmatica Sanctiónak Európában, s emiatt az – az osztrák örökösödési háború felől nézve – vitathatatlanul kudarcot vallott, a történetírás pedig jellemzően e kudarcra emlékeztet a Pragmatica Sanctióval kapcsolatban, legalábbis a 18. század történetét illetően. Jogi szempontból ellenben kétségtelenül sikertörténetként tekinthetünk rá, amely célját elérte, ennek okaira kívánok az alábbiakban rámutatni.

A Pragmatica Sanctio megalkotását indukáló körülmények

Azok a jogelvek, amelyeket VI. (III.) Károly az 1713-ban kibocsátott Pragmatica Sanctióba foglalt, s amelyeknek az akceptálását az uralma alatt álló államok rendjeitől is kérte, korántsem csupán a fiági trónörökös hiányában gyökereztek, hiába emeli ki ezt a szakirodalom és a történeti emlékezet egyaránt. A Pragmatica Sanctióban rögzített jogelvek elfogadtatásához vezető jogalkotási program kiötlése hátterében ennél lényegesen komplexebb, VI. (III.) Károly uralkodását *megelőzően* végbement folyamat áll: röviden és tömören a Habsburg-ház hatalmi bázisának, súlypontjainak áthelyeződése Közép-Európáról Kelet-Közép-Európára, a Szent Római Birodalomról „saját” államközösségükre, a „Habsburg Monarchiára”.

Ennek a hatalmi átrendeződésnek a kezdetei a 17. századra tehetők. Anélkül, hogy ebben behatóbban elmélyednénk – ugyanis erre terjedelmi okok miatt nincs lehetőség –, arra érdemes utalni, hogy az 1640-es évektől kezdődően a Habsburg-dinasztia spanyol ága ellenében az osztrák ág vált dominánsabbá Európában (Kovács, 2020. 201.). Ezzel egyidejűleg a kontinensen jelentkező nagyhatalmi vetélkedésben új, ambíciózus ellenfelek – ideértve mindenekelőtt XIV. Lajost – jelentek meg, akikkel szemben az addig diffúz államhalmazként jellemezhető, egymástól *jogilag* teljesen független országok közötti perszónáluniós (politikai) kapcsolaton nyugvó „Habsburg Monarchiára” támaszkodva az osztrák Habsburgok képtelenek lettek volna versenyben maradni az Európa fölötti hegemoniáért folyó küzdelemben. A bécsi udvarban ráébredtek arra, hogy ha nem kezdenek belpolitikai téren konzekvens jogalkotásba,

(állam)hatalmi centralizációba, akkor a Francia Királyság és a többi európai állam ellenében a „Monarchia”, illetve vele együtt a dinasztia érdemi nagyhatalmi pozícióinak hamar le fog áldozni (Herre, 2001. 30-34.). I. Lipót azonban saját államkonglomerátuma modernizálása és az azt alkotó államok közötti kötelék szorosabbra vonása helyett figyelmét és országai erőforrásait évtizedekig szinte kizárólag arra fordította, hogy letörje XIV. Lajos hatalmi törekvéseit – tegyük hozzá, sokáig sikertelenül (Kovács, 2020. 467-471.). Ezzel összefüggésben utalni kell egy rendkívül fontos körülményre: míg 1648-ig, illetőleg a 17. század végéig a Habsburg-ház hatalmi súlypontját, bázisát a Közép-Európa államai, különösen a Szent Római Birodalom feletti uralmuk jelentette, valamint önértelmezésüket alapvetően császári címük határozta meg, addig a 18. század elejére, a törökellenes visszafoglaló háború diadalai és az azzal járó területi szerzemények következtében szignifikánsan nőtt a dinasztia égisze alatt összeállt államkonglomerátum hatalmi tőkéje. Mi több, ez az óriási kiterjedésű államközösség a korabeli Európa egyik legmeghatározóbb nagyhatalmi tényezője lett.

Ezt a bécsi udvarban is felismerték, s ez teremtett alkalmat és egyben motivációt a Habsburg-ház számára arra nézve, hogy ezt a csaknem kétszáz éve alapvetően egyszerű perszónaluniós kapcsolaton nyugvó (Marczali, 1902. 392.), illetve az udvar kül- és belpolitikájában határozottan háttérbe szorított államhalmazt koherens, egy fővárosból, központi igazgatási szervek segítségével irányított, centralizált, jól szervezett *birodalommá* alakítsák. A XIV. Lajossal szemben elszenvedett kudarcokból levont tanulság ugyanis egyértelmű volt: az a monarcha, aki a későbbiekben is szeretne az európai nagypolitika alakítója maradni, stabil ország fölött kell, hogy uralkodjon. Emiatt értékelődött fel a „Habsburg Monarchia” a dinasztia szemében, emiatt igyekeztek fokozatosan szorosabbra vonni az államközösség országai közötti köteléket. Miután a Habsburg-ház hatalmi pozíciói széttagolódtak az „öreg” kontinensen, az osztrák ágnek meg kellett erősödnie saját hatalmi politikai környezetében. A dinasztia 1526 óta fennálló, kelet-közép-európai országokat tömörítő államkonglomerátuma azonban két súlyos, alapvető hiányosságban szenvedett, amelyek sebezhetőségét adták: egyfelől jogilag ingoványos talajon állt, ugyanis sokáig nem minősült jogi *totumnak* (Herre, 2001. 31.). Ennek az volt az oka, hogy a dinasztia tagjai nem öröklés útján töltötték be az uralmuk alatt álló államok trónját, amely így elméletileg azt is kizárta, hogy a Habsburgok az államközösséget egyáltalában örökségként kezeljék, azaz rendelkezzenek vele, illetőleg e kérdésben bárminemű, jogi kötőerővel bíró szabályt egyoldalúan alkossanak. Találóa vetette fel Marczali a feszítő kérdést: „Hogy is lehetett volna [az egységes állam kiépítésére – M.D.] gondolni akkor, midőn csak Ausztria volt örökös birtokuk, Magyar- és

Csehországok koronáit pedig választás útján kellett mindig újra megszerezni?” (Marczali, 1902. 392.)

A jogi egységesítés kérdése kapcsán rögzíteni kell, hogy az államhalmaz „alapító atyja” (Pálffy, 2022. 77.), I. Ferdinánd 1554-ben kelt végrendeletében még az osztrák örökös tartományok fiai között történő felosztásáról rendelkezett, amely természetesen tovább fragmentálta a kulturális, vallási, politikai, jogi stb. szempontból már egyébként is diffúz államkonglomerátumot. Ezt követően több évtizedig nem volt – a rendek erős politikai érdekérvényesítő-képessége miatt nem lehetett – napirenden a „Monarchia” öröklési jogi tárgyú egységesítése, „amely szerint a családi örökség mindenkor osztatlan, oszthatatlan és elidegeníthetetlen”, tehát az országok felosztása a dinasztia tagjai között kizárta, és a (fiági) primogenitúra főszabállyá vált volna (Vacha, 1995. 247.). 67 év múltán, II. Ferdinánd 1621-ben készült végrendelete tartalmazott először e kérdéskörre vonatkozó szabályozást. E dokumentum deklarálta, hogy a Habsburg-ház osztrák ágának valamennyi országa és tartománya – kivéve a Szent Korona országait – kizárólag együttesen örökölhetsz a majorátust alkot (Ember – Heckenast, 1989. 367.). Ezzel a dinasztia hatalmának messzemenően alávett örökös tartományokban egyidejűleg garantálták jogilag a tartományok közötti perszónaluniót, valamint közvetetten jogi formába öntötték a Habsburgok megkérdőjelezhetetlen hatalmát e területeken. Mivel ezen tartományok trónján már évszázadok óta ugyanannak a családnak a tagjai ültek, s a végrendelet az örökhagyó családfő halála után kizárólag egyetlen személy koncentrált öröklését tette lehetővé, mindez logikailag egyben azt is kifejezésre juttatta, hogy ennek az örökségnek csak a Habsburg-ház, illetve annak mindenkori családfője lehet az alanya, aki így egyszemélyben a tartományok mindenkori uralkodója is. Bár a Magyar Királyság vonatkozásában úgy tűnt, hogy a trónöröklés kérdését az udvar a magyar rendekkel már az 1541. évi V. törvénycikkkel megnyugtatóan rendezte, amennyiben annak 5. §-a expressis verbis rögzítette, hogy „az ország rendei és karai magukat nem csak Ő felsége, hanem örökösei uralmának és hatalmának is örök időkre alávették” (Zétényi, 2010. 699-700.), az államfő kapcsán alapvetően mégis megmaradt a választási eljárás.

Ezek az alkotmányos viszonyok azonban a bécsi udvar nagyhatalmi törekvéseihez még mindig nem voltak kellően stabilak, ezért a magyar rendekkel 1687-ben ismét megerősítették a dinasztia trónöröklését, a primogenitúra bevezetésével immáron törvényi szinten konkretizálva az öröklés rendjét is. Ez illeszkedett a fentiekben vázolt jogi folyamatba, amely II. Ferdinánd 1621. május 10-én, Bécsben kelt végrendeletével és az azt módosító, 1635. augusztus 8-án, ugyancsak Bécsben készült codicillussal kezdődött (Turba, 1913. 15.). 1687

után a következő stációt az 1703. szeptember 12-én megkötött pactum mutuae successionis képezi, illetve ezt kiegészítőleg az utóbbit 1713. április 19-én nyilvánosságra hozó, VI. (III.) Károlynak az e dokumentumot érintő autentikus magyarázatát tartalmazó, Johann Friedrich Seilern osztrák udvari kancellár által fogalmazott Pragmatica Sanctio (Vacha, 1995. 268., Turba, 1913. 48-53.). Az e jogforrások együttese által alkotott jogi konstrukció – amelyben a rendeket és a királyt egyaránt kötelező törvénycikkek vegyültek dinasztia belüli, ám a rendeket nem érintő „házi szabályokkal” – zárókövét az 1720-1725 között a Habsburgok uralma alatt álló országokban végbement, s a Pragmatica Sanctióban rögzített jogelvekre épülő jogalkotási eljárás jelentette. Ezt az egész folyamatot az a körülmény indukálta, hogy a „Habsburg Monarchia” egységes – dinasztia belüli vagy törvény által rögzített – örökösödési szabályzat híján sokáig maga is több jól körvonalazódó hatalmi centrumból állt. Mindenekelőtt az osztrák tartományok kormányzása oszlott meg a dinasztia két vagy több különböző tagja között, amely a központi uralkodói hatalomra nézve természetesen bármikor destabilizáló hatással lehetett. Ez a stádium tarthatatlan volt, s egyre fontosabb üggyé vált a hatalom koncentrációja egy kézben, pontosabban a dinasztia belül egy személyben, az uralmuk alatt álló államokat összekapcsoló Habsburg-ház családfőjében (Ember – Heckenast, 1989. 367.). Ezt a problémát oldották meg a tartományok és örökös királyságok családtagok között történő felosztása tilalmának deklarálásával, amely 1720-1725 között normatív szinten is kifejezésre jutott a monarchikus unió alkotmányjogi alapjait megvető „*indivisibiliter ac inseparabiliter, haereditarie possidendis*” elvének rögzítésével.

Az „örökös tartományok”, mint történettudományi terminus jogtörténeti szempontú kritikája

Ennek kapcsán az is kiemелendő, hogy a Magyar Királyság már az 1687. évi II. tc. óta – legalábbis fiágon – a dinasztia örökös királyságának minősült, ezt a helyzetet pedig 1722/23-ban ismét megerősítették. E helyütt röviden megkerülhetetlennek tűnik kitérni az örökös és örökletes királyság közötti distinkció tartalmi mibenlétére, amellyel szeretnék adalékokkal szolgálni a szakirodalomban tapasztalható pontatlan fogalomhasználat korrekciójához. Kétségtelen, hogy az örökös/örökletes királyság nem csupán a jogtörténet-, hanem az általános történettudomány által is ismert és előszeretettel használt terminus, jóllehet fontos látni, hogy a két diszciplína eltérő értelemben alkalmazza azt. Az általános történettudomány tágabban értelmezi, fogalmi kereteit szélesebbre vonja, a jogtörténet-tudomány számára viszont meglatásom szerint ez nem járható út. S bár a két tudományterület közötti párbeszédet, illetve tudástranszfert alapvető jelentőségűnek tartom, e tekintetben úgy vélem, határozottan el kell különíteni egymástól a jogtörténet- és általános történettudomány fogalomhasználatát. Az

általános történeti szakirodalom – s ezt követve a jogtörténeti szakirodalom is – örökös tartományok, királyság(ok) alatt jellemzően a Habsburg-ház uralma alatt álló azon államokat érti, amelyek szuverenitása, alkotmányos önállósága, a rendek és az uralkodó együttműködésén alapuló kormányzása a magyar Szent Korona országaitól eltérően lényegesen kevésbé, gyakorlatilag egyáltalán nem volt biztosított, ideértve különösen a cseh koronához tartozó, valamint az osztrák tartományokat. Ez a fajta megközelítés jogtörténeti szempontból nem maradéktalanul helytálló. Az örökösség, azaz maga az „örökös” jelző az „örökös tartomány” kifejezésben ugyanis e tartományok tekintetében nem a kormányzás jellegét, hanem az adott állam öröklési jogi státuszát juttatja kifejezésre, tudniillik a Habsburg-ház uralmának, illetve annak folytonosságának megkérdőjelezhetetlenségét az érintett állam trónján. Ilyen értelmezés mellett „örökös” és „örökletes” jelző között nincsen éles különbség, hiszen az örökletesség álláspontom szerint egy adott ország trónján fennálló öröklési jogot jelenti (amelynek a terjedelme változó lehet, és a Habsburgok államai között korszakonként változó is volt, hiszen előbb csak a férfi, majd az 1720-as évek elejétől kezdődően a női leszármazókra is kiterjedt), az örökösség pedig ehhez kapcsolódóan az öröklés időtlenségét, „végtelenségét”, vagyis azt, hogy amíg az öröklési láncolatban az örökletességet megteremtő jogcím (például az 1547. évi V. tc. 5. §) alapján van öröklésre jogosult természetes személy (trónörökös), addig az öröklés folytatódik az öröklésre jogosultak körének megszűnéséig, a jogosultak kihalásáig. S bár a terminológiai ellentmondásokra maga a jogtörténet, egyes törvénycikkek – értve ezalatt az 1844. évi II. tc. 5. §-át és 1848. évi III. tc. 13. §-át – adnak okot, a tudomány e problémát, azaz a cizellált fogalomhasználat múltbéli hiátusát saját koherenciája megőrzése, a bizonytalan jelentéstartalmú terminusok létének és tömeges használatának kiküszöbölése érdekében korrigálni köteles. Ennek jegyében tehát rögzíteni kell, hogy az „örökös/örökletes tartomány/királyság” kifejezés *öröklési jogi szempontból* magyarázza egy államnak az uralkodódinasztiájához való viszonyát, de az „örökös/örökletes” jelzők alkalmatlanok egy-egy állam vagy államhalmaz *kormányformájának* jellemzésére (hiszen öröklési jogi kontextusban értelmezik az adott állam jogi helyzetét), emiatt nem szolgálhatnak a Habsburgok egyes országai közötti distinkció alapjául. Következésképp az is kijelenthető, hogy jogdogmatikai megközelítésben tarthatatlan a hagyományos, általános történeti gyökerekkel rendelkező, a „Habsburg Monarchia” nyugati államaira vonatkoztatott, azoknak a magyar Szent Korona országaival történő szembehelyezésén nyugvó „örökös tartományok” kifejezés.

Visszatérve az eredeti gondolatmenetre, az 1723. évi I.-II.(-III.) törvénycikkek nagyvonalakban, kevés konkrétumra kitérve szabályozták többek között a Magyar

Királyságnak a Habsburgok uralma alatt álló többi országhoz, illetve a Szent Korona országainak egymáshoz való államjogi kapcsolatát. Emiatt számos kérdés tisztázatlan maradt. Ide sorolható a fenti kérdés is: vajon a magyar Szent Korona országai is a Habsburg-ház örökös országaivá váltak? Ember Győző szerint igen: „Azzal [...], hogy Magyarországgal és csatolt részeivel az uralkodónak nem az örökös országait és tartományait kapcsolta össze, hanem *egyéb* vagy *más* örökös országait és tartományait, kifejezésre juttatta, hogy az örökösség tekintetében nem ismer köztük különbséget. Aminthogy ez a különbség valójában meg is szűnt” (Ember – Heckenast, 1989. 384.). Amennyiben a Magyar Királyságot örökös királysággá minősítenénk, az a magyar történetírásban kétségkívül nem találna pozitív fogadtatásra, feltehetőleg a Cseh Királyság örökös tartománnyá „süllyedésének” példája folytán. Ugyanakkor jogtörténeti szempontból mégis ez a minősítés a helytálló. Ahogy a fentiekben már rögzítésre került, az „örökös tartomány” terminus öröklési jogi kontextusban jellemzi egy államnak az uralkodódinasztiájához való viszonyát. Az, hogy e kifejezéshez az évszázadok során egyéb – jogtörténetileg többnyire irreleváns, jellemzően politikatörténeti indíttatású –, negatív konnotációk is társultak, nem szabad, hogy befolyásolja a jogi minősítést. A magyar Szent Korona országai 1723-ban messzemenően a Habsburg-ház örökös tartományaivá váltak, azaz a dinasztia fi-, illetve nőági leszármazottjai – a koronázási szertartás kapcsolódó, szimbolikus mozzanatát, a jelen lévő néphez intézett kérdést leszámítva – választás nélkül, saját (a magyar rendek által rájuk ruházott) jogukon léptek trónra. Ehhez azonban azt is hozzá kell tenni, hogy a tágabb értelemben vett örökös tartományokkal (a cseh korona országaival és a szűkebb értelemben vett, osztrák örökös tartományokkal) ellentétben a Habsburgok a Magyar Királyság történeti alkotmányát próbálkozásaik ellenére sem tudták messzemenően negligálni, kénytelenek voltak teljesíteni III. Károly kötelezettségvállalását a karok és rendek szabadságainak, kiváltságainak, előjogainak megtartására vonatkozóan (Marczali, 1902. 401.). Ez az alkotmányos garancia tette lehetővé, hogy – bár a magyar rendek örök időkre alávetették magukat a dinasztia uralmának – a Magyar Királyság örökös királyságként sem veszítette el maradéktalanul önálló államiségét és annak attribútumait. S éppen e garanciális jelentőségű törvénycikk miatt nem lealacsonyító és kifogásolható a Szent Korona országait örökös királyságnak nevezni az 1687. évi, sőt még inkább 1723. évi törvénycikkek után, mivel e megnevezés csak azt juttatja kifejezésre, hogy ezen államkonglomerátumban a Habsburg-ház trónöröklése örök időkre – legalábbis amíg a dinasztiának volt élő tagja, aki a trón betöltéséhez szükséges törvényi feltételeknek megfelelt – biztosítva volt. A konklúzió az, hogy a trónöröklés problémájának rendezését követően a 18. század elején a Habsburgok már nyugodtan tekinthettek örökségként a jogaruk alatt álló államhalmazra, s e hatalmi stabilitást szem előtt

tartva hozzáláthattak átfogó belügyi – felzárkózást és a hatalom központosítását célzó – politikai programjukhoz.

Konklúziók

Mit adott a Pragmatica Sanctio a Habsburgoknak és államkonglomerátumuknak? Sikerült-e Károlynak elérnie azt, amire trónra lépése óta törekedett? Franz Herre osztrák történész szerint nem: „[Károly] 1711-ben vette át a napfényben fürdő Ausztriai-házat. Két évtizeddel később árnyék borult e házra” (Herre, 2001. 31.). Vajon tényleg ilyen kilátástalan volt az államhalmaz helyzete az 1740-es évek végén? Erre nem adható maradéktalanul sem igenlő, sem nemleges válasz. A Pragmatica Sanctio megalkotása mögötti aktuálpolitikai és jogi célt, a nőági trónöröklés elfogadtatását kétségkívül valamennyi örökös tartományban és királyságban sikerült elérni. A női örökösök trónutódlásának jogalapja addig hiányzott a Habsburgok uralma alatt álló államok jogrendszeréből, VI. (III.) Károly legidősebb lánya, Mária Terézia trónra lépésének valószínűsége pedig az idő előrehaladtával egyre bizonyosabbá vált. Ha ennek nem lett volna jogalapja, uralmának legitimitása kezdettől fogva erősen kérdéses lett volna. A dinasztia hatalmának megkérdőjeleződésével az államközösség léte is bizonytalanná vált volna, amely az átrendeződő Európai nagyhatalmi viszonyok között akár a Habsburg-ház bukásával járhatott. Ugyanakkor a dinasztia immáron nem érte be pusztán a trónöröklési jog kiterjesztésével, a „Monarchia” stabilitásának növelése érdekében azt is ki akarta eszközölni a rendeknél, hogy beleegyezésüket adják az államközösség fölötti egyszemélyes uralom kizárólagosságának jogi úton történő kinyilvánításához. Mind a nőági öröklés, mind a feloszthatatlansági klauzula terén messzemenő sikert könyvelhetett el a bécsi udvar, azonban nem maradtak hálátlanok: a rendek által tett engedmények fejében az uralkodó megerősítette a rendi előjogokat.

A Pragmatica Sanctióval azonban nem sikerült érdemi eredményt felmutatni a „Habsburg Monarchia”, mint államhalmaz jogi egységesítése terén. Továbbra is hiányzott az örökös királyságok és tartományok állami hivatalai fölé növvő udvari intézmények működésének jogalapja, hiányzott a közös jogrend, hiányoztak a közös szimbólumok. „Kívülről lenyűgöző ez az osztrák barokk birodalom, [...] belülről viszont kong az ürességtől. [...] Hiányzott belőle az egység és az egyéni karakter” (Taylor, 2011. 17.). A Habsburgok uralma alatt álló államok között 1725 után is alapvetően az uralkodó, illetve tágabban a dinasztia közössége teremtett – politikai jellegű – kapcsolatot. A Pragmatica Sanctióval mindössze annyit sikerült elérni, hogy a Habsburgok örökös királyságainak és tartományainak rendi gyűlései a

dinasztia által meghatározott jogelvek által vezérelt jogalkotási program nyomán ugyanannak a természetes személynek az öröklését tették lehetővé saját államukban. Ebből viszont nem keletkezett *jogi* kötelék ezen államok között, csupán egységes elvi alapra helyeződött a dinasztia trónöröklése az uralmuk alatt álló országokban. A Pragmatica Sanctio jelentőségét azonban pusztán emiatt nem szabad lebecsülni, hiszen jórészt ennek köszönhető, hogy a „Habsburg Monarchia” az osztrák örökösödési háború jelentette súlyos katonai és diplomácia nehézségeket kiállta, s beváltotta VI. (III.) Károly hozzá fűzött reményeit.

Felhasznált szakirodalom:

EMBER Győző – HECKENAST Gusztáv (szerk) (1989): Magyarország története 1686–1790. I. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest

HERRE, Franz (2001): Mária Terézia. Magyar Könyvklub, Budapest

KOVÁCS Zsolt (2020): XIV. Lajos és I. Lipót hatalmi versengése a Theatrum Europaeum tükrében. Udvari reprezentáció, diplomácia, háborúk. L'Harmattan, Budapest

MARCZALI Henrik (1902): Nagy képes világtörténet 9. Az ujkor III. rész: Az absolutismus kora. Franklin-Társulat, Budapest

PÁLFFY Géza (2022): A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest

TAYLOR, A. J. P. (2011): A Habsburg Monarchia 1809-1918. Scholar Kiadó, Budapest

TURBA, Gustav (1913): Die Pragmatische Sanktion: authentische Texte samt Erläuterungen und Übersetzungen. Gedruckt im kaiserlich-königlichen Schulbücher-Verlage, Wien

VACHA, Brigitte (szerk.) (1995): A Habsburgok: egy európai dinasztia története. Gulliver, Budapest

ZÉTÉNYI Zsolt (szerk.) (2010): A történeti alkotmány. Magyarországért Kulturális Egyesület, Budapest